

KALAUZ

A SIKETNÉMÁK OKTATÁSA ÉS NEVELÉSE TERÉN.
HAVI FOLYÓIRAT.

ELŐFIZETÉSI ÁRA :	Felelős szerkesztő és kiadó :	HIRDETÉSEK ÁRA :
Egész évre 2 frt 50 kr.	Scherer István	Soronkint 15 kr.
Egyes szám ára : 25 kr.	Vác, Szt. István-tér 892.	Bélyegilleték 30 kr.

TARTALOM : Előfizetési felhívás. — A nyelvtan és a népiskola. — A hibás szövelemek javítása.
Berinza János. — Hazai intézeteink és iskoláink. — Könyvszemle. — Vegyes közlemények.

Előfizetési felhívás!

Most, midőn lapunk negyedik évfolyamába lép, szükségét látjuk annak, hogy eddigi — három évi — működésünkről beszámolva, egyuttal a jövőben követendő irányról is tájékoztassuk szives olvasóinkat.

Távol van tőlünk az a gondolat, hogy az utóbbi időben örvendetes lendületet vett siketnéma-oktatás ügy tényezőjekép tüntessük fel lapunkat, annyit azonban még is bátran állíthatunk, hogy abban a szerény körben, melyben lapunk megfordul, az érdeklődést szerencsétlenseink ügye iránt nagyobb mérvben sikerült felköltenünk s ezen érdeklődésnek üdvös hatása — reméljük — már a legközelebbi jövőben érezhetővé váland.

Sokat — szerény tehetséggel rendelkezvén — nem tehattünk; de a mit tettünk, azt a siketnémaok elhagyatott ügyének fellendítése érdekében mindenkor önzetlenül s lelkesedéssel végeztük. Iparkodtunk olvasó-közönségünk szívét az elhagyatottak érdekében kifejtendő munkára megnyerni s hisszük, hogy bár talán nem teljes mértékben, de részben még is sikerült ezt elérnünk.

Czikkeink egy része a nem szakolvasók részére volt

irva s ezekben tájékoztatni kívántuk őket a külföldön elért sikerekről s egyuttal röviden vázoltuk e különleges oktatás állapotát is hazánkban s rámutattunk azokra a módokra, melyeknek alkalmazása által védeczeink sorsán enyhíthetünk. Közöltünk továbbá — néha csak általánosságban — olyan czikkeket is, melyek az egyes tantárgyak kezelési módját tartalmazták.

Hazánkban a siketnémák oktatás ügye mindkét irányban még csak csecsemő korát éli s továbbra is szükségét érezzük annak, hogy czikkeink a jövőben is felöleljék ezen irányokat. Figyelmünket tehát ki fogjuk terjeszteni arra, hogy ugy laikus közönségünk, valamint kartársaink is támaszt nyerjenek lapunkban s az nemcsak élvezetes, de tanulságos olvasmányul szolgáljon.

Kérjük szives olvasóink további becses támogatását s egyuttal elnézését is, ha feladatunkat nem volnánk képesek abban a mértékben, mint óhajtjuk, betölteni.

Czikkeinket továbbra is hazai legjobb tanerőink írják s reméljük, hogy munkatársaink, kik között K r e n e d i t s Ferencz a váci intézet igazgatója, T a r i t z k y Ferencz tanár, O l g y a y János, a kolozsvári siketnéma-intézet vezetője, R o b o z József, az aradi siketnéma-iskola igazgatója, B e r i n z a János tanár, A d l e r Simon tanár stb. vannak, olvasó közönségünk igényeit továbbra is kielégítendik

Lapunk előfizetési ára egész évre **2** frt **50** kr. Előfizetéseket **1** frt **25** kr-jával félévre is elfogadunk. Az előfizetési pénzek a »Kalauz szerkesztőségének, Vác« czim alatt küldendők.

A kartársak és az érdeklődő közönség szives pártolását kérjük.

Vác, 1890. augusztus hó.

Scherer István

szerkesztő-kiadó.

A nyelvtan és a népiskola.

A negyedik egyetemes tanítógyűlés legelső tárgya: a magyar nyelv tanítása a magyar és a nem magyar népiskolákban volt. A néptanítók szükségét érezték annak, hogy e fontos tárgy felett elmondják nézeteiket, különösen a mi annak módszertani oldalát illeti. Nagyobb lapjaink — s köztük az »Egyetértés« 231-ik számában — vezércikkeket irtak e tárgyban s nem találták oly kicsinylendőnek a kérdést, hogy fölötte csak elsuhanjanak s napirendre térjenek,

Mi, a kik a népiskola színvonalát alig érhetjük el, figyelmünket arra irányozzuk, hogy a népiskolai tanítók által jónak bizonyult eljárást — viszonyainkra alkalmazva — magunkévá tegyük s a nyelv tanítását illető azon módokat, — melyek a nyelvtannak meg nem engedhető alkalmazást biztosítanak — kiküszöböljük.

Azért tartjuk jelenben fontosnak azon kérdés megvitatását, hogy minő szerepe van a nyelvtannak a mi különleges tanításunkban s ha azt a kellő határok mögé szorítjuk vissza, mi módon érhetjük el, hogy növendékeink még is tudjanak beszélni s ha teljesen nem is tudják a magyar nyelvet, azt legalább értsék?

A tudás alatt azt értem, hogy okát adják annak, hogy miért használták ez, vagy ama nyelvalakot, hogy képesek megmondani: ez esetben azért alkalmaztam a beható ragot, mert a mondat azon kérdésére felel: hová? Az értés alatt pedig azt értem, hogy a rag alkalmazását a nyelvtani szabály elmondásával ugyan nem tudják megokolni, de azért helyesen használják minden esetben.

A fentebb említett vezércikk egyik bekezdése így hangzik: »Biztosíthatnánk minden embert, hogy azoknak a magyar nyelvtanoknak, (alapján) melyeket ma széltere tanítanak s tudásukat a 8—10 éves gyermektől megkövetelik, a magyarul ma legszebben író Jókai úgy megbukik, mint a parancsolat.« Továbbá: »Senki attól sem nem okosabb, sem

nem műveltebb, ha az ikes és iktelen igék hajtogatása között a különbségeket apróra kimutatja, elégedjünk be vele, ha mindeniket helyesen hajtogatja. «

Nem olyan régen a mi szakunknál is találkozott egy »uj próféta«, a ki a nyelvtannak, s a nyelvtani alakok tervszerű alkalmazásának harcosává szegődött s miután ellenvéleményre talált, heves s némileg mérges tollharcot indított.

Szerencsére kevés s szakoktatásunk számbavehető egyéniségeinél éppen semmi eredményt nem ért el. Nem talált hívőket, a kik őt követni készek lettek volna.

Szakkérfiaink dicséretére legyen mondva, a nyelvtani szabályoknak bármily csábos alakban leendő alkalmazása sem volt elég ahhoz, hogy előbbi álláspontjukat feladják s nekik fényes elégtételül szolgál a IV. egyetemes tanítógyűlés kiváló tagjai által ajánlott s általánosan elfogadott azon javaslat, mely szerint a nyelvtan az őt megillető szerény korlátok közé utasított.

Ha már a népiskolai tanítók sem fedezték fel a nyelvtan tanításának üdvös voltát, pedig olyan növendékekkel rendelkeznek, a kik a nyelvet már beszélni tudják, miképen találhatnók mi fel benne azon eszközöket, melyek növendékeinket helyesen beszélőkké s nyelvtani tekintetben kifogástalan írókká teszik?

Néhány évvel ezelőtt a nyelvtani meghatározások fölött folyt a vita s miután megállapodásra nem juthattunk, elhatároztuk, hogy Vatter Jánost, a mai siketnéma tanítók jelesét kérdezzük meg e tárgyban. Válasza a következő volt:

»A siketnémák nyelvtanításánál a terminologikus kifejezéseket nem nélkülözhetjük, de ezek bölcs kiválasztás s megszorítással alkalmazandók. A grammatika tanításánál az utolsó 1- vagy 2. évben az olyan megjelöléseket mint: alany, állítmány, jelző, kiegészítő, határozó, cselekvő, szenvedő stb. alkalmazzuk. Ez alatt nem az van értve, hogy az egyes megjelölések definiáltassanak. Ilyen definitiók nem

sokat használnak. Fontosabb, hogy a növendékek a mondat részeket maguk ismerjék meg a mondatok gyakori elemzése alkalmával s azokra a kérdéseket helyesen készíteni tudják.»

A kinek főlényét mindnyájan már előzetesen is elismertük, annak a véleményét is irányadónak tekintettük, annyival is inkább, mert saját tapasztalataink is egybehangzottak vele.

A midőn a német siketnéma tanítók a nyelvtannak ily csekély jogosultságot biztosítanak a nyelvtanulás előmozdításában, nem tehetünk okosabbat, mint hasonlót tenni, mert el kell ismernünk azt, hogy a német szakférfiak maig is mestereink.

Egy fél századdal ezelőtt a nagynevű Schwarzer Antal is a nyelvtan békóit hordozta s »Lehrmethode«-ját, különösen pedig »nyelvtanítókönyvét« lapozgatva szinte nyomasztólag érezzük, mennyire kinozhatták a növendékeket a szabályok egyhangú elmondásával.

Szinte idegenszerűleg hat az emberre, ha elgondolja, hogy azoktól követelték a szabályok elmondását, a kik azt sem tudták, hogy hogyan kell gondolataikat kifejezni. Akkor követelték már a miért? re a feleletet, a mikor azok még a hogyan? nal sem voltak tisztában.

A dolog természetéből folyik az, hogy mindenekelőtt arra tanítsuk meg növendékeinket: mimódon kell gondolataikat élőszóval kifejezni s csak azután terjeszkedjünk ki arra, hogy miért kell azokat így kifejezni s miért nem másképp?

Először a nyelvet kell nekünk megadnunk, csak azután figyelmeztethetjük őket a szabályokra, ha egyáltalán — szükség van erre.

A grammatika a mi tanításunknál csekély szerepet játszik s egyedül a legfelső osztályokban tárgyalható. Mielőtt siketnémáink a nyelvet alkalmazni megtanulták, mielőtt

gondolatainknak élőszóval való kifejezését elsajátították, gondolni sem lehet arra, hogy az elvont meghatározásokat s talán éppen következtetéseket taníttassuk be velük. Sőt ha már beszélni tudnak sem segíti elő a szabály tudása ebbeli képességeiket, csak öntudatosabbá teszi a nyelv alkalmazását. De egyáltalán szükséges-e, hogy a nyelvet öntudatosan használják? Valjon nem elég-e az, ha a kifejezéseket öntudatlanul elmondják?

Okosabb lesz-e növendékünk az által, ha el tudja mondani az egyes mondatrészeket s nem teszünk-e helyesebben, ha ennek a begyakorlására szánt időt inkább újabb kifejezések tanítására fordítjuk?

Az a földműves nem beszél-e értelmesen, bárha az a l a n y t és á l l i t m á n y t csodabogárnak gondolja is?

Mi nem akarunk növendékeinkből tudományosan képzett egyéneket nevelni, hanem arra törekszünk, hogy magukat minden viszonyok közt kifejezni tudják. A kifejezéseket a nyelvtan legkevésbé sem képes az emlékezet számára jobban megtartani s a növendékek beszélési képességének fokozásához semmikép sem járul. Ha tehát tényleges hasznát nem látjuk, nincs okunk, hogy miért tanítsuk?

Vissza tehát a nyelvtannal a megillető korlátok közé s míg növendékeink teljesen beszélni nem tudnak, egyáltalán ne is gondoljunk arra, hogy az a l a n y t és á l l i t m á n y n y a l gyötörjük.

Részemről hajlandó volnék a nyelvtannak tanítására semmi időt sem engedni s inkább arra fordítani figyelmet, hogy a közhasznú ismeretekből minél többet sajátítsanak el. De azért megengedhetőnek tartom, hogy ha már a 7-ik 8-ik osztályba lépett növendékünk, akkor hadd tudja, hogy gondolatainkat szavakkal fejezzük ki, a szavak betűkből állanak, stb. de semmiesetre sem kívánom tőle, hogy így szóljon: az alany azon mondatrész, melyről valamit mondunk.

A nyelvtannak tehát nagyon másod, sőt harmadrendű szerep jut addig is, míg teljesen kiküszöböltetik. Növendékeinknek nem ezt, hanem a nyelvet kell tudniok. Mi módon érhetjük el, hogy ezt tudják? arra az alábbiakban felelünk meg.

(Folytatása következik.)

A hibás szóelemek javítása.

A siketnéma oktatás egyik legfontosabb s az osztályvezető türelmét és figyelmét leginkább igénybe vevő ágáról, a szóelemek tanításáról és a hibás szóelemek javításáról akarok ezuttal egyet-mást elmondani.

Legfontosabbnak mondom ez ágat, mert nem túlzok, midőn azt állítom: inkább egy harmadrésszel kevesebbet, de helyesen és tisztán, érthetőleg beszéljenek a siketnémák. Ide vonatkozólag mondja Vatter is: Nem az a fontos, hogy mennyit, hanem hogyan? Ezzel bizonyára nemcsak a nyelvalakok, hanem úgy az egyes szóelemek, mint azoknak kapcsolatban is helyes használatára célzott.

Ha a laikus közönséget vesszük, lépten-nyomon tapasztaljuk, hogy a siketnémát nem annyira nyelvbeni jártassága, nyelvérzékének többé vagy kevésbé való kifejelettsége után ítéli meg, hanem arról, hogy valjon érthetően beszél-e vagy sem?

Nem akarom ezzel azt mondani, hogy a nyelvalak gyakorlatokat a javítás előnyére hanyagoljuk el, hisz bármennyire ismerjük is, hogy pl. ez a siketnéma a cz-t, es-t, amaz a gy-t, ty-t nem tudja, még mindig nem tudhatjuk: valjon a p-t, b-t — miről meg vagyok győződve, hogy magányosan helyesen ejti ki — nem fogja-e tanításunk menetében helytelenül használni: Tehát éppen tanítás közben, a nyelvalak gyakorlatoknál, nyílik legtöbb alkalom azon hibákkal megismerkednünk, miket a gyermekek elkövetnek, mert ekkor már mássalhangzó torlódások, egyik hangról a másik hangra való nehéz átmenetek fordulnak elő.

Éber figyelemmel kell azért kísérni minden egyes gyermek beszédjét, nem szabad könnyedén átsiklani a kicsinyesnek látszó hiba fölött sem, hanem kell, hogy kitartó türelemmel javítsunk és javítsunk.

Szerintem nem elégséges az óra kezdetére felvett 10—15 percnyi idő a szóhangok javítására, sőt szívesen el is engedném; meg van ugyan ezeknek is a céljuk, de nem lévén mentek bizo-

nyos chablonszerűségtől, unottá válnak a gyermek előtt. Hogyan történnek ezek? Felvételnek pl. a sziszegő és surolt hangok sz, z, s, zs és az összes vokálisokkal összeköttenek részint elül, részint hátul állván így sza, szo, szu stb. vagy asz, osz, usz stb. s a siketnéma gyermek a rövid és hosszú vokálisokat is megkülönböztetve olyan szépen reczitálja ezen gyakorlatokat, hogy az osztályvezető egészen át van szellemülve; de jön egy szó vagy mondat pl. Én szeretem a sárga czukrot — és a siketnéma gyermek olyan szépen mondja: Én teretem a tárga szukrot, vagy ettől elütő még helytelenebb kiejtést, mely grafikailag csak közvetlen hallás útján volna megörökíthető s rendszerint — mert most alakgyakorlatokat tartunk — e hibák nem vétetnek tekintetbe.

Tanításunk menetében kell folyton javitanunk, itt fogunk változatos hibákra akadni. Ne higyjük, hogy ez által idő fecsérlést követünk el, igaz hogy a javítás a tanítás félbeszakításával jár, de ha következetesek vagyunk, a hibák lassankint redukálódnak, ha végleg el nem is maradnak s a kiejtés tisztaságában bő kárpótlást fogunk nyerni.

E lapok hasábjain (l. 1889. évi szeptemberi számot) volt alkalmam röviden néhány hang képzéséről nézetemet nyilvánítani, most inkább a beszéd közben helytelenül használt hangok javításáról szólok.

A beszédnél a világosság, érthetőség és a természetszerűség a fő, mire nézve a vokálisok birnak legnagyobb befolyással. Dr. Balassa „Phonetikájában“ a vokálist így definiálja: A vokális oly zöngé, melyet a szájüreg egy bizonyos állása módosít, minden megakasztás nélkül. A vokálisok különbözősége tehát csak is a szájüreg különböző alakjától függ s éppen a siketnémák tanításánál az egyes vokálisoknak megfelelő szájállást kell jól elsajátíttatni, hogy e hangoknak fonetikailag helyes kiejtését a legszigorubban keresztül vihessük.

Az első osztály, hol az alap letétik — tapasztalásból mondhatom — csak a növendékek egy részénél bir e követelményeknek megfelelni, rendkívül kedvező körülmény az, ha az osztály felénél, vagy kétharmad részénél a tanév végén minden vokális tiszta, ezek rövidege, szükség szerint élesebb vagy gyöngébb kimondása eléretett.

Fontos teendő vár azért a II-ik, esetleg még a III-ik osztályra is.

Téves nézetben van az, ki a vokálisok hangjait erőtetli, mert

igy rendszeren mellettük a consonansok elvesznek. A vokálisok hangerejét a siketnémánál a consonansok ereje határozza meg s viszont; egyiknek a másikat tullicizálni a beszéd tisztasága tekintetéből nem szabad. Ha valamelyik gyermeknél tapasztalnék ezt, érzékeltetés által a vokálisok erejét mérsékelni kell; ha pedig a vokálisok ereje a mi rendes beszéd közben használt vokálisaink erejével egyező volna, de még mindig erősebb a megkívántató helyes aránynál, akkor a consonansok erejét kell növelni.

Szabályt felállítani a helytelenül artikulált vokálisokra nézve alig lehet, mert ezek javítása mindig attól függ, hol rejlik az ok, mely a hibát létrehozta s ha tudjuk is az okot, nem jutunk sokszor eredményre általában használt eljárásunkkal. Sokszor a véletlen vezet a hiba javítására, de legtöbbször a lankadást nem ismerő kitarás.

Annyit azonban tudnunk kell, hogy egy magas -- fistula -- hangot a mellen kell érzékeltetni, hogy leszállítsuk, törekedvén a gyermek mellét, mely ily magas hangnál tétlen, rezgésbe hozni. Ha mély a hang, akkor már nehezebb feladat vár reánk, sokszor a legszorgosabb eljárás sem vezet eredményre. Legjobb ez esetben a gyermeket nevetése közben megfigyelni, ha erre nem volna alkalmunk, akkor nevetésre ingerelni s a nevetése közben használt hangra figyelmeztetni, — ez a legtermészetesebb hangja a siketnémának, — többszörös gyakorlat által bizton elérjük célunkat.

Nem kárhoztatandó eléggé a gyermekre nézve igen kellemtelen, sokszor fájdalmas nyelvnyomogatás, midőn a nyelvét a helyett hogy sülyesztené, emeli. A gyermek a tükör segítségével a nyelv minden állását megfigyelni s utánozni képes lévén, mi szükség van akkor oly eljárásra, melylyel csak rontunk, a helyett hogy javítanánk, tudván azt, hogy minden aktió reakciót szül?

Még csak az orrhangu vokálisokról akarok megemlékezni. Tudjuk azt, hogy a vokálisok kiejtésénél az inyvitorta van hivatva a garat és a szájürt elválasztani az orrürtől. Ha ez az elzárás nem teljes, a hang egy része az orrürtön menekül kifelé s ennek a levegője is hangadóan rezeg s orrhang támad. A siketnémánál az ily orrhang szája elé tartott tükör segítségével — melyen a levegő lecsapódását szemlélhetni — javítható, avagy pedig úgy, hogy lehetőleg erős lélegzési gyakorlatot tartunk az orron be és a szájon ki s ez utóbbi eseténél iparkodunk zöngét is kötni össze a levegővel.

Ennyit kívántam a vokálisokról általában megjegyezni.

Több s különféle hibákkal fogunk a consonansoknál találkozni. Nézzük csak első sorban az ajak explosivákat a p- és b-t, ezek képzése alig okoz nehézséget s mégis beszéd közben a siketnémák alig egy harmadrésze használja helyesen, illetve teszi meg e kettő között lévő különbséget.

Ha a szó elején állanak pl. pata, balra, stb. gégénken érezhetőleg kimutathatjuk, hogy míg az utóbbi szó kezdő betűjénél zöngé kíséri azon légáramot, melyet a tüdőből az ajkak szétpattanására szánkából kibocsátunk, az elsőnél nem; ha pedig szó közben állanak (lámpa, lábam) önmagunkon megfigyelve észrevesszük, hogy az utóbbi szónál az a zöngé, mely a l-nél már elkezdődött, folytonosan tart az utolsó hang elhangzásáig, míg az első szónál a zöngé a m után pillanatra szünetet tart, t. i. addig, míg a p képzése meg nem történt.

E különbséget a siketnémákkal is meg kell értetni, így nem fognak oly hibákat: lápam, emper stb. elkövetni, nem fognak bot helyett pot-ot, bor helyett port ejteni.

Ha a b consonans kettőzve fordul elő: abban, ebben, jobb stb., akkor a beszédszervezetet kétszer annyi ideig tartjuk abban a helyzetben, a mint ezen hangot képezzük, Balassa szerint hosszú mássalhangzót ejtünk. Ide tartozik általában minden kettőzve előforduló mássalhangzó pl. itt, ott, vedd stb., valamint pl. midőn a parancsoló (felszólító) mód j jegye t, s, sz, z-re végződő igéknél változást szenved: fuss, arass, ne vess, keress, rázz, fess stb.

A „b-nél“ tehát vigyáznunk kell, hogy a p-t jellemző zörejt a gégefej hangja kísérje, ez áll a d-re, g-re, gyre vonatkozólag is a t, k és ty-vel szemben.

A d, t ha egymás mellett áll, úgy hogy a lágyabb d áll a kemény t előtt, akkor a kimondásnál a lágy hang keménynyé változva, két kemény mássalhangzó (tt) hangzik, pl. adta, szedte, kimondva atta, szette stb. Nyelvünk e sajátosságával meg kell a siketnémákat is, kellő számu példákban bemutatva, ismertetni. E szabály alá tartoznak az ily szók is, mint egészség, igazság stb., kimondva egésség, igasság.

A siketnémáknál igen sokszor találkozunk azon hibával, hogy az explosiv hangok — különösen a g és k-nál — s az utánna jövő magánhangzó közé „h“ betűt tesznek.

A g, k-t s egyáltalában minden explosiv hangot nem szabad a szó végén oly erősen hangoztatni, mint a mily erősen azokat mi hallók egyenkint kiejteni szoktuk, de még a szó elején, vagy

közben sem, mert egyenkint kiejtve, különbözik az akkor létrejött hangkép attól, midőn szókbán alkalmazzuk őket. Sőt bátran mondhatom, hogy mi hallók sem vagyunk képesek külön-külön egy oly g- k-t kiejteni, milyet szókbán alkalmazunk.

Vegyük fel pl. a k-t s figyeljük, milyen hangkép felel meg ennek magányosan kiejtve s épen ily hangképpel kössük össze egy magánhangzóval, körülbelül ily eredményt kapunk: kha khabát, vagyis a k és vokális közt mindig ott lesz a „h“ is.

Azért a hibás g- kt soha se javítsuk magányosan, hanem kapcsolatban magánhangzóval. Szó végén a g-kt mintegy elnyeljük, de ha utána magánhangzóval kezdődő szó következik, akkor e magánhangzóval olvasztatjuk össze. pl. Imádkozik — a jó gyermek.

Sok siketnéma a g-kt nagyon elül, a palatalis hangok képzése helyén képezi, természetesen helytelenül. Nem szabad ez esetben sem a nyelv hátranyomásához folyamodni, hanem vegyünk tükröt s szemléltessük önmagunkon a képzési helyet s tartassunk a g-k-val vokálisokkal való összeköttetésben elegendő számú gyakorlatokat. Nem kell felednünk azonban itt, hogy a g-k-nak képzési helye változik a szerint, a mint utánok magas, vagy mély hangzó áll.

Brücke a zár helye szerint háromféle g s k-t különböztet meg. Nekünk elég annyit tudni, hogy oly szavakban, melyekben e, i előtt állanak — elül, azon a határon, hol a lágy iny a keménnyel érintkezik, — azon szavakban pedig, melyekben a, o, u állanak, hátul, a nyelvcsaphoz közel képezzük őket.

A magyar nyelv természeténél fogva rendkívül fontos, hogy a siketnémák a sz, z, s, zs, cz, es hangokat jól tudják.

Jól kell ismerni e hangoknál a nyelvnek a szájürben az egyes betűk kiejtésekor elfoglalt helyzetét.

Grütznér ajánlja, hogy a nyelv helyzetét legkönnyebben meg lehet tudni, ha a nyelv hátát karminporral hintjük be és így ejtjük ki a betűket, ilyenkor a karmin a fogak, a fogmeder nyúlvány és a kemény szájpad mindazon helyeit vörösre festi, melyeket a nyelv érintett.

Egészen fölösleges volna nekünk ily drasztikus eljáráshoz fordulnunk, mely inkább tudományos szempontból ajánltatik, megfigyeléseinket végezhetjük tükrök segítségével önmagunkon s tapasztalataink szerint járunk el a siketnémákkal szemben.

Megfigyelve rá fogunk jönni, hogy a nyelv két oldala e hangok képzésénél a felső áll zápfogaira fekszik rá — lateralis zárlat — s a nyelv hegye, vagy dorsalis képzésnél a nyelv háta,

a felső s alsó állkapocs metsző fogaival szükületet képez s ezen át surlódik a levegő. E szükület kisebb a sz, z-nél, nagyobb a s, zs-nél.

A siketnémák rendesen nem tudják a z, zs hangokat jellemző tiszta hangszint reprodukálni, nem pedig azért, mert vagy a kijövő légáram erősebb a vele egybeolvadó zöngénél, vagy a zöngé a légáramnál. Figyeljük azért meg a siketnémánál, melyikben rejlik a hiba s a gyöngé zöngét a gégefőn, esetleg a gyenge légáramot kezének szájunk elé való tartása s kelleténél erősebb légáram kinyomása által érzékeltetve, javítsuk.

Legtöbb hibával a mássalhangzó torlódásoknál fogunk találkozni, ezeknek oly sok neme van, hogy teljesen kimeríteni nem e lapok keretéhez tartozik. Főlöszleg is volna itt tárgyalnunk mind, mert valahányszor mássalhangzó torlódás jön elő, tanulmányozzuk folyó beszéd alkalmával saját kiejtésünkön, hogyan történik az átmenet egyik hangról a másikra, hogyan assimilálódnak a hangok s a szerint tanítsuk meg a siketnémáknak.

Nézzük csak ha explosiv hang az első a mássalhangzó torlódásnál pl. ablak, laktam s tapasztalni fogjuk, hogy az elsőnél a b-t, a másodiknál a k-t képezve, nem szabad a zárt megszakitannunk mind addig az ideig, míg az l, illetve a t képzésére szükéséges akadályt fel nem állítottuk, ellenkező esetben egy önhangzó kerül közbe, mint ezt a siketnémáknál számtalan esetben tapasztaljuk. Ilyen szók ezek is: apja, rakja stb.

E szabály áll akkor is, ha v, f hang a második a mássalhangzó torlódásban pl. nyelv, könyv, elfeled stb.

Ha két oly mássalhangzó kerül össze, melyek phisiologialilag ugyanazon helyen képeztetnek mint ld, lt, nd, nt, nl, jk stb., ez esetben az átmenet igen egyszerűen történik. A beszéd szervezeté ugyanis az első hang képzése után nem tér vissza nyugalmi helyzetébe, hanem ugyanazon a helyen marad s a második hang képzésére szükéséges utat megnyitja, vagy a jk-nál a j után a zárt, a k-nak megfelelőleg felállítja pl. látlak, gond, hintó, ajándék, példa, ült, ajkam stb.

Ha a g, k előtt n áll, az n képzése nem a rendes módon történik, hanem az n assimilálódik a g illetve k-hoz, ekkor tudniillik az n képzésére a gutturalis hangok képzése helyén kell a szájüreget elzárni s így képezni az n-t, utána pedig a k-t, illetve g-t az előbbi pontban mondottak szerint, pl. hang, ing stb.

Nagy fontosságú dolog mindezen s még sok más, alkalom

adtán reájuk visszatérő nyelvi sajtóságokkal behatóan foglalkozni a siketnéma tanítónak, hogy a modern követelményekkel lépést tudjon tartani.

Berinza János.

Hazai intézeteink és iskoláink.

Személyi hírek. A kolozsvári siketnéma-intézethez újabban, mint biztos forrásból értesülünk, Kaán János tanársegéd helyeztetik át hasonló minőségben. A váci intézet tanári testülete pedig Klinda Kálmán és Nécsey János okleveles siketnéma tanítókkal egészítettet ki, a kik egyelőre ideiglenes minőségben alkalmaztattak.

Tanév kezdete. A váci intézetben az 1890—91. tanév szeptember hó 1-ső napján kezdődik. Valószínűleg ugyan ezen napokon kezdődik a többi intézetek és iskolák tanéve is. Adjon az isten az ezekben működőknek türelmet és kitartást fáradságos munkájukhoz.

Könyvszemle.

A siketnémák Temesvár városi iskolája története, tekintettel a siketnémák ügyére Magyarországon. Irta: Schäffer Károly temesvári nép- és a városi siketnémák iskolájának igazgatója. (Kiadja a városi közs. iskolaszék.) Temesvár 1890. Nyomatott Magyar Testvéreknél. 52 oldal.

Kedves barátom!

A szerkesztőknek az a kiváltságuk, hogy a nekik nem tetsző munkát a munkatársak nyakába varrják, hadd rágodjanak azok rajta s hadd legyenek ők a bűnbakok, ha másoknak nem tetszik, a mit kényszerüségből írtak.*) Lelked rajta!

A mikor a füzetkét kezembe vettem s elolvastam, nagy zavarban voltam, mert az ismertetőnek kötelességehez képest bírálatot is kell mondania. Már pedig, ha én országos intézetünk tanári testületének magaslatáról tekintem az abban megírtakat s a szerint bírálok, azt fogják mondani, hogy goromba voltam s

*) A mi kedves munkatársunk igaztalan velünk szemben, mert nem azért adtuk ki neki az említett füzetet ismertetés céljából, mert magunk nem akartuk azt tenni, hanem hogy a »több szem többet lát« elvénél fogva ne csak a mi véleményünk legyen elmondva mindig, hanem mások is szóljanak hozzá. Az imertetőt, vagy bírálót pedig ne az esetleges megtámadtás féjelme vezérelje, hanem az igazság.

Szerk.

nem számoltam a viszonyokkal, ha pedig csak a viszonyokat veszem figyelembe, akkor könnyen kiteszem magam annak az eshetőségnek, hogy ti azt mondjátok: nem értek hozzá. Így Scylla és Charybdis között lebegve mindkét szempontot figyelembe veszem s a szerint irok. Ha nem tettem helyesen, dobd félre „tévesztett utakon“ járó soraimat s légy magad — a mivel nekem nagy örömet szeresz — a recensor.

Mindenek előtt az ötlik szemembe, hogy a magyar siketnéma tanférfiak az intézet czimezésére nézve nem értenek egyet. Egyik siketnémák intézetéről vagy iskolájáról beszél, a másik siketnéma-intézetéről. Időszerűnek találom felvetni a kérdést, hogy melyik legyen elfogadva.

Részemről a rövidségnek és jó hangzásnak vagyok a hive, de egyéb tekinteteket is figyelembe veszek. Ha azt mondjuk had-apród-iskola, tanoncz-iskola, stb. senki sem talál benne hibát, miért volna rossz akkor a siketnéma-iskola? Ne ugy irjuk tehát hogy a „siketnémák temesvár-városi iskolája,“ vagy plane a budapesti siketnémák magán intézete, hanem a „temesvári siketnéma-iskola“ és „a budapesti magán siketnéma-intézet.“*)

A kérdés alatt levő füzet czime és tartalma nincs összefüggésben egymással, mert a czim történetet ígér, a tartalom pedig a szokásos előszóval ellátott értesítőt nyújt. Második kifogásom ellene az, hogy magyar nyelven van ugyan írva, de még sem magyarul. Inkább fordításnak lehetne mondani, a melynél a fordító a germanismus nyügei alul nem bir kibontakozni, mint önálló dolgozatnak.

Az első rész első pontjának czimezését sem találtam helyesnek. A siketnémák nem a természet mostohái, hanem megfordítva. A mostoha alatt nem a gyermeket, hanem a szülőt értjük. Helyesebb lett volna Czechnek az elnevezése a „természet árvaí“ (Die Waisen der Natur.)

A tartalom tekintetében az elrendezés ügyes kezekre vall s bővebben nem terjeszkedem ki rája, csak néhány szóval akarok reflektálni az általánosítás azon módjára, hogy minden állami tanítóképző intézetben a siketnémák oktatásának módszere rendes tantárgy legyen. És ki tanítson ott? A képezdei tanár nem ért hozzá s a tanár csak valamely intézet tanára le-

*) Részünkről teljesen osztjuk bíráló ezen nézetét.

hetne. Hány év kellenék ahhoz, hogy alkalmas szakembereket — a kik leendő tanítókat képezni tudjanak — elegendő számban nyerjünk? Ma alig 6—8 olyan tanár van, a kire ezt a teendőt bízhatnánk s ezekre is nagyobb szükség van az intézetnél, mint a képezdénél. Mi elégnek tartjuk a „siketnéma-tanító képző intézetet“ Váczon, a hol a szükséghez képest elegendő számú tanerő képeztetik s a hol a leendő tanítókat képző tanárok már két év óta sikeresen működnek.

A tanfolyam 8 esztendeje ellen van szintén kifogása a füzet írójának. Soknak tartja, de a hetet már nem. Mi még a 8-at is kevésnek tartjuk.

Abban azonban teljesen egyetértek vele, hogy „a z áll a m adja meg az irányt.“ és hogy a siketnémák tankötelezettsége törvényhozásilag mondassék ki. Csak is ez a mód fog célhoz vezetni s hiszszük, hogy a mint a „Kalauz“ első száma már sürgette ezt, úgy többen is fogják sürgetni s végtére célukat elérndik.

Azon állítást, hogy a váci intézet növendékeinek száma 24 csak sajtó hibának tulajdonítom, mert hiszen a tanári testület is majdnem ekkora már s a segéd személyzettel jóval túlhaladja ezen számot.

A füzet többi része a temesvári iskola keletkezési történetével s az iskola szervezetével foglalkozik.

Az iskolának ez évben 36 növendéke volt, a kik között 25 éves is találtatott. 5 évfolyamban tanultak s a tanítók száma 4 volt. A tanterv után úgy látjuk, hogy az iskola 7 évfolyamnak van tervezve.

A tantervre vonatkozólag nem tesztek megjegyzést, csak annak fölülvizsgálatát ajánlom az illetékes körök figyelmébe.

A nagy szám s a tanerők száma azt mutatja, hogy azon a vidéken szükség van az iskolára. Nagyobb kérdés már most az, hogy az iskolát nem kell-e önállóvá tenni a népiskolától s oda szakképzett egyéneket állítani, illetőleg jelenlegi tanítóit a szakvizsga letételére kötelezni? Az érdemes igazgató által ajánlt módzat, hogy t. i. a tanterv erre hivatott egyének által bíraltassék felül mindenestre égető szükségünek bizonyul és lehetőleg hamar viendő keresztül.

Ime kedves barátom beszámoltam tőlem telhetőleg a rám bizottakról s csak még annyit fűzök a fenntebb elmondottakhoz,

hogy a füzetkéből igen sok fontos és helyes dolgot böngésztem ki, ilyen p. o. hogy az ipari oktatást csak a rendes tanfolyamon kívül tartják megengedhetőnek stb. a mikre adandó alkalomkor még visszatérek.

Addig is fogadd baráti üdvözetemet.

B.

Vegyesek.

— **Tisztelettel kérjük mindazon olvasóinkat, a kik lapunk előfizetési árával még hátralékban vannak, hogy ebbeli kötelezettségeiknek eleget tenni sziveskedjenek, hogy ez által lapunknak — melyet úgy is csak anyagi áldozatok árán vagyunk képesek fenntartani — további kiadása lehetővé váljék. Egyuttal kérjük, hogy továbbra is pártolni kegyeskedjenek.**

— *Szakelőadások.* Krenedits Ferencz igazgató kezdeményezésére kilátásba helyeztetett az, hogy a budapesti állami polgári-iskolai tanítóképzésében a váczai intézet egyik tanára már a jelen tanév kezdetével heti 2 órában szakelőadásokat tartson. Ezen valóban üdvös eszme kivitele elé, adja az ég, hogy semmi nemü akadály ne gördüljön.

— *A váczai siketnéma-intézet* igazgatósága által hirdetett pályázat határideje a 3 vagy 4 gyakornoki állásra f. hó 20-án járt le. Ez ideig mintegy 40 pályázó adta be kérvényét. A kinevezés minden valószínűség szerint szeptember hó közepéig fog megtörténni.

Értesítés.

A „KALAUZ“ 3 előző évfolyamából még rendelkezünk teljes számú példányokkal, melyek a következő árakon kaphatók:

Külön egy-egy évfolyam füzve	2 frt 50 kr.
” ” ” kötve	3 ” — ”
Mind a három ” füzve	6 ” 50 ”
” ” ” kötve	7 ” 50 ”

Az összeg előleges beküldése mellett a példányok bérmentesítettnek.